

Interbellum architectuur

in Westende en Middelkerke

Bouwen en slopen aan onze kust

Dit artikel zou verschijnen in het tijdschrift INTERBELLUM jaargang 41 nr.4. Door onvoorziene omstandigheden kan deze studie niet verschijnen.

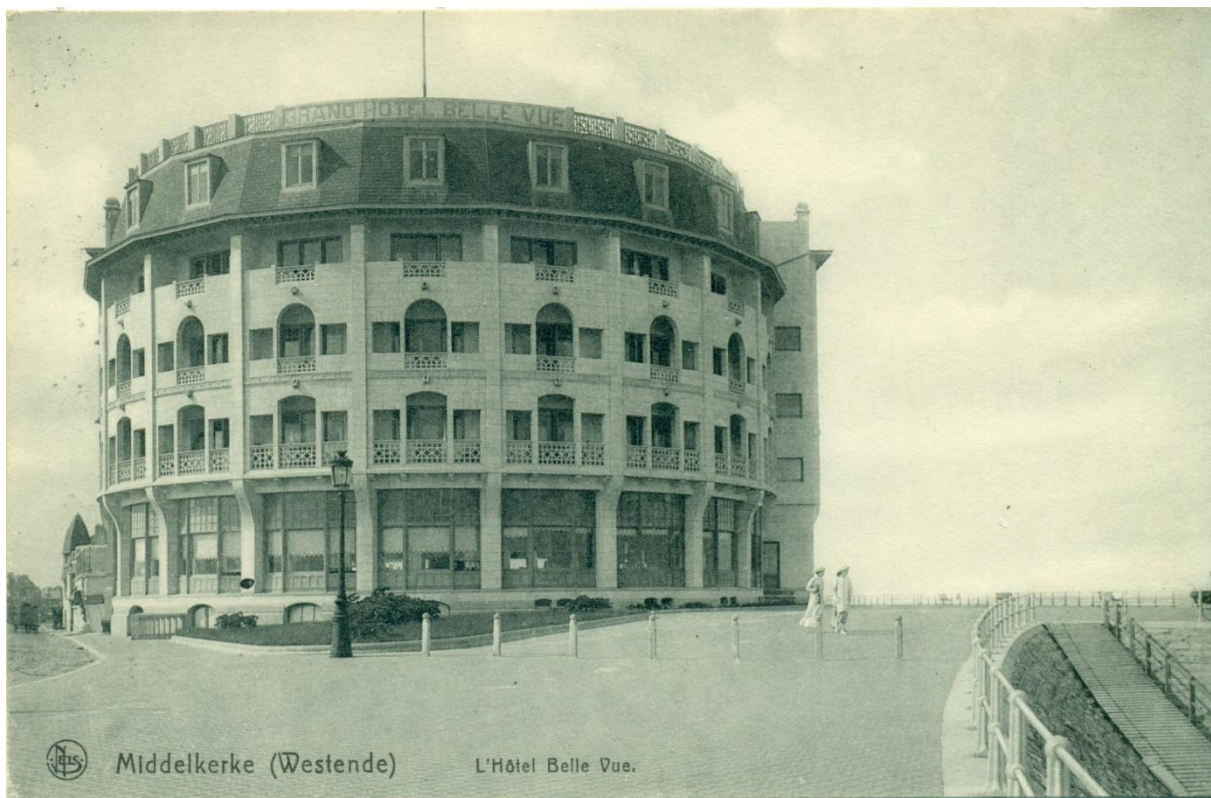
De badplaatsen aan de Belgische kust hebben sinds eind 19de eeuw verschillende mutaties meegemaakt. Nieuwpoort, Westende en Middelkerke hebben zwaar geleden door het oorlogsgeweld van 14-18. Westende lag dicht bij de frontlinie van de IJzer en werd bijna compleet vernield. Op sommige bouwpercelen in Westende is men reeds toe aan de vierde generatie bebouwing. Niet enkel de oorlog is bepalend geweest maar vooral de grote toeristische expansie vanaf de jaren '50. In dit artikel wordt een beknopt overzicht gegeven van de belangrijkste gebouwen uit het Interbellum die zijn verdwenen en wat er is overgebleven in Westende en Middelkerke. Daarbij nooit eerder gepubliceerd beeldmateriaal.

Tussen 1900 en 1914

De specifieke geografische factoren zijn er bepalend voor geweest dat beide badplaatsen op een volledige andere wijze zijn ontstaan en tot ontwikkeling zijn gekomen. Wat beide badplaatsen gemeen hebben is een smalle duinenstrook en dit in tegenstelling tot badplaatsen als De Panne / Nieuwpoort-Bad en Den Haan. In Middelkerke is de afstand tussen de oude dorpskern en de zee gering waardoor de badstad vrij vlug groeide tussen de Nieuwpoortsesteenweg en de aangelegde zeedijk.

In Westende is de afstand veel groter en de nieuwe badplaats werd geconcipieerd los van de dorpskern van Westende. Het initiatief voor een nieuwe badplaats kwam van Edouard Otlet en het stedenbouwkundig plan werd ontworpen in 1903 door de Brusselse architect Octave Van Rysselberghe (1855-1929).¹ Het oostelijk gedeelte van de duinenstrook lag op het grondgebied van Middelkerke, de rest op Westende. Pas met de fusie in 1977 werd de gemeente Westende een deel van groot Middelkerke.

Wat bewaard is gebleven is het urbanisatieconcept van Van Rysselberghe. Kant zeedijk waren er percelen voor rijwoningen met daarachter kleinere percelen voor vrijstaande villa's. De overgang tussen dijk en villazone zijn een aantal driehoekige niet bebouwde zones. De bescheiden rijwoningen aan de zeedijk zijn bijna allemaal afgebroken en vervangen door hoogbouw wat een grote schaalbreuk opleverde.

***Westende Grand Hotel Bellevue (de Rotonde / 1909-1911) Postkaart
verzameling Marc Dubois***

Als beëindiging aan de oostzijde ontwierp Octave Van Rysselberghe het Grand Hotel Bellevue (de Rotonde / 1909-1911). In dit gebouw toont hij zijn grote voorliefde voor de Italiaanse architectuur. Per verdieping maakt hij gebruik van het Serlio motief maar dan in een geabstraheerde vorm. Daarmee gaf hij de gevel met de inwendige terrassen een ritmische compositie. Het hotel overleefde de verwoestingen van 14/18 dank zij de betonnen structuur van het gebouw. Herstellingen en aanpassingen aan het hotel waren mogelijk. Na 1945 werd het hotelgedeelte kleiner en werd het gebouw opgesplitst in appartementen en verkocht aan particulieren. Deze beslissing heeft er toe bijgedragen dat het geheel niet in handen kwam van één promotor. Gezien de uitzonderlijke ligging behoorde afbraak zeker tot de mogelijkheden. Het gebouw werd in twee fasen op de monumentenlijst geplaatst (1983 & 1995).

Op 14 juli 1914 vierde Middelkerke feest voor de plechtige inhuldiging van het nieuwe casino. Nog geen maand later, op 4 augustus begon de Eerste Wereldoorlog. Na het eerste casino ontworpen door de Brusselse architect Albert (& Alexis) Dumont kreeg Georges Hobé (1854-1936) de opdracht en dit in samenwerking met de Gentse architect Albert van Huffel (1877-1935).² In tegenstelling tot het visuele effect van een groot gebouw was de binnenruimte eerder beperkt. In het midden een "ere-koer" van 30,40 m. bij 17 m., een beschermde buitenruimte. Aan de westzijde de "Privaat-club" of speelzaal en een Nachtclub, aan de oostzijde een Feestzaal en een "Taverne". Tijdens WO I werd

Casino Kursaal met vooraan de tennis op de plaats waar het eerste Casino Kursaal werd opgetrokken. Postkaarten Verzameling Marc Dubois

het Casino beschadigd en in de jaren '20 heringericht door het bedrijf Vanderborght uit Brussel.³ Vernieling gebeurde opnieuw in 1942 en in 1944 werd het door de terugtrekkende Duitse troepen in brand gestoken. Tijdens de oorlog hadden de Duitsers bunkers geïntegreerd in het casino, niet verwonderlijk gezien de strategische ligging.⁴ Het gebouw van Hobé & van Huffel werd gesloopt en vervangen in de jaren '50 door een gebouw met een uitgesproken Normandische stijl ontworpen door architect August Vereercke.⁵ Ook dit gebouw werd in 2018 afgebroken en dit in afwachting van het vierde Casino.

Op de plaats van het eerste casino werd een tennis aangelegd. De betonnen constructie werd ontworpen volgens het betonsysteem Hennebique uit Parijs.⁶ Na 1945 en de bouw van een nieuw tenniscomplex in Middelkerke, bleef dit een verlaagd publiek plein in gebruik voor zomerspelen, catchavonden, concerten en om kleine kinderen te laten fietsen. Nadien werd er een ondergrondse parking aangebracht en verdween wat men in Middelkerke omschreef als "de put" en kreeg de publieke ruimte een opzichtige vormgeving zonder kwaliteiten.

Bâtir nr. 43 (juni 1936) & nr. 56 (juli 1937)

Het tijdschrift Bâtir publiceerde een themanummer "Littoral Belge" wat een goed beeld gaf van de bouwproductie tijdens het Interbellum. Op de cover van nr.43 de winkel CADDY met woning in de Kapellestraat van Oostende ontworpen door Bernard Christiaens. Pierre-Louis Flouquet gaat in een artikel in op de stedenbouwkundige problematiek en de relatie met het toerisme. Pierre Gilles (een schuilnaam voor Flouquet!) geeft een overzicht van De Panne tot Knokke.⁷

Wat betreft Middelkerke enkel de vermelding van architect Auguste Vereecke "bâti quelques bonnes maisons". "Sur la Digue, la villa Le Colombier, du technicien Serk, est expressive et bien équilibrée". Voor Westende benadrukt Gilles het openluchtwembad « Le Lac aux Dames » en de nieuwe tennisinfrastructuur, beiden ontworpen door de Brusselse architecten Govaerts en Van Vaerenberg. Het zwembad werd reeds uitvoerig besproken door Flouquet en gedocumenteerd in Bâtir nr. 33 van augustus 1935. Ook op cover een foto van dit project.⁸ In het artikel "Villas Marines" twee foto's van de vrijstaande villa "Alma" op de zeedijk in Middelkerke ontworpen door Auguste Vereecke.

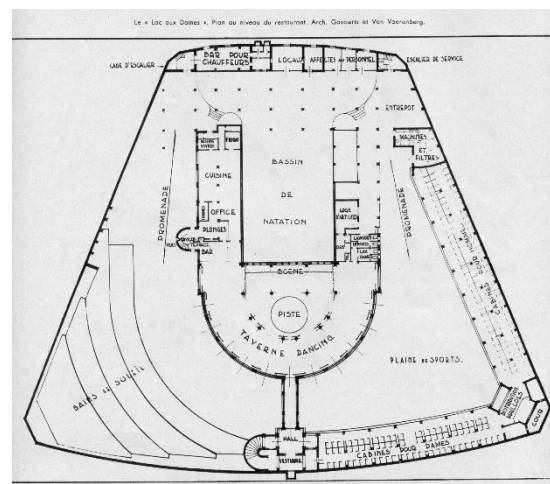
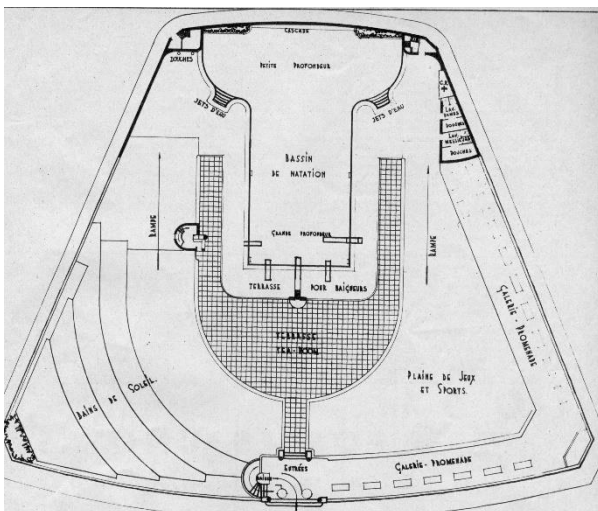
In juli 1937 verschijnt Bâtir 56 "Numéro Special consacré à l'architecture devant la Mer" met op de cover drie foto's, één van het zwembad en twee van de tennis in Westende. Met als titel "Nos architectes au littoral" geeft Pierre Gilles een overzicht van Knokke tot Oostduinkerke. Voor wat betreft Middelkerke een foto van pension "Géo" ontworpen door de Middelkerkse architect Désiré François (1900-1985). Ook twee foto's van de vrijstaande villa "Clarté" ontworpen door dezelfde architect. Foto's van drie projecten van architect Pierre Vandervoort in Westende staan op pagina 1300. In dit nummer bespreekt Flouquet uitvoerig de nieuwe tennisinfrastructuur in Westende.

Westende: wat werd er gesloopt uit het Interbellum?

Westende moest volledig worden heropgebouwd in 1918. Enkel het Grand Hotel Belle-View met veel schade bleef overeind. De badplaats kreeg een twee groot hotel in 1924, het Westend Palace hotel ter hoogte van de tennis. Dit complex werd in 1972 afgebroken en vervangen door een appartementsgebouw. Het belangrijkste project dat werd gesloopt is het openluchtwembad "Le Lac aux Dames" van de Brusselse architecten Govaert en Van Vaerenbergh. ⁹ Dit complex werd gebouwd aan de uiterste westzijde van Westende-Bad. Belangrijk om te vermelden is de bijdrage van ingenieur Alexandre Sarrasin (1895-1976),

afkomstig uit Zwitserland.¹⁰ Het zwembad staat op de cover van Bâtir nr.33 (augustus 1935) en werd uitvoerig door Flouquet besproken.¹¹

Openluchtzwembad "Le Lac aux Dames" van de Brusselse architecten Govaert en Van Vaerenbergh. Postkaart verzameling Marc Dubois / Plannen Bâtir nr 33

Openluchtwembad "Le Lac aux Dames" van de Brusselse architecten Govaert en Van Vaerenbergh. Cover Bâtir nr 33. Zwemmer Arne Borg in gesprek met M. Van Schelle, promotor van het project "Le Lac aux Dames". De Zweed Arne Borg (1901-1987) maakte naam als topzwemmer. Borg zette tussen 1921 en 1929 maar liefst 31 wereldrecords op zijn naam. Hij won vijf olympische medailles in de jaren 1920. Foto's verzameling Marc Dubois

De initiatiefnemer was de Brusselse sport- en zakenman Martial Van Schelle. Naast een winkel met sportartikelen in Brussel en Antwerpen had hij in Brussel een zwembad maar ook een ijspiste "Patinoire Van Schelle" (Rue de la Glacière). In oktober 1935 opende in Brussel "Pôle Nord", toen de grootste overdekte ijspiste in België.

De "Le Lac aux Dames" bezat een ingenieus plan om zwemmers en bezoekers te scheiden. De hoofdtoegang kant zeedijk geeft rechts een vrije toegang tot een 'galerie-promenade' gelegen boven de kleedcabines. Links de kassa en de trap

naar beneden voor de zwemmers en de bezoekers van de taverne-dancing. Links een terras om te zonnebaden (bains de soleil), rechts omkleedcabines voor mannen en vrouwen plus "plaine de sports". Via een helling gaat men naar het zwembad. Het niveauverschil gaf bescherming tegen de wind. Wie aan de inkom rechtdoor wandelde kwam op een centraal terras (aangegeven als terras / tearoom). Voor de bediening was er een kleine diensttrap, links van het zwembad. Deze draaitrap gaf de verbinding met de keuken en naar boven de toegang naar een uitkijkpost voor de badmeester. Toeristen konden van nabij de zwemmers zien zonder zelf te zwemmen.

Het bijzondere aan dit project is de halfcirkelvormige ruimte onder het terras / tearoom. Dit was een 'taverne – dancing' met zijdelings hoge ramen. Op het grondplan staat 'piste' en ook 'scene'. In het volume rechts plaats voor het sanitair evenals een 'loge d'artiste'. Het meest spectaculaire waren de vensters met zicht op de kuip waarbij men de mensen onderwater kon zien zwemmen. Bij avond was het zwembad onderwater verlicht. Dat er ook toeristen met auto plus chauffeur naar 'Le Lac aux Dames' kwamen kan men opmaken uit het grondplan. Er was een 'bar pour chauffeurs' voorzien.

Dit openluchtzwembad was ongetwijfeld een topwerk van de Interbellum architectuur in België. Erg seizoensgebonden was dit project economisch nauwelijks rendabel. Uiteindelijk verdween het zwembad en aan de kant zeedijk werden appartementen gebouwd.

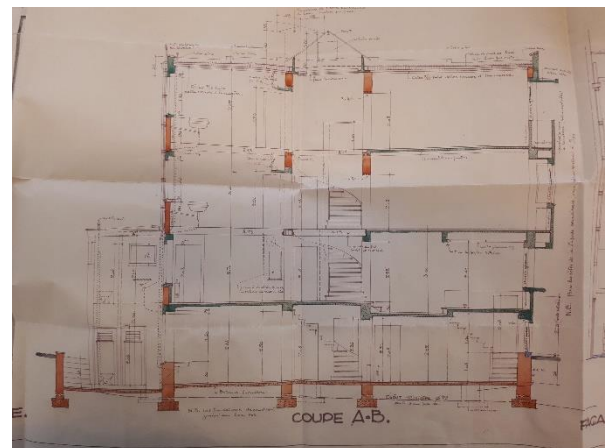
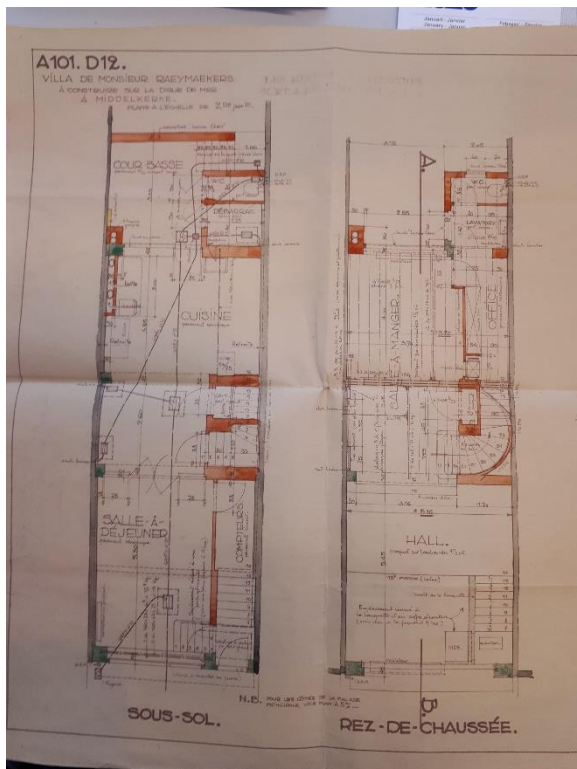
Middelkerke: Drie bijzondere villa's op de zeedijk

Villa Blazova

De bouwheer van Villa Blazova was de familie Raeymaekers uit Brussel.¹² Plannen werden opgemaakt in Brussel op 29 februari 1932 door de architecten Govaert en Van Vaerenbergh, de architecten van "Le Lac aux Dames" in Westende. Of er enige relaties is tussen beide opdrachtgevers is niet geweten.

Villa Blazova, een breuk met de traditionele villa op de zeedijk / foto verzameling Marc Dubois

Villa Blazova/ foto verzameling Marc Dubois Bouwaanvraag Gemeentearchief Middelkerke

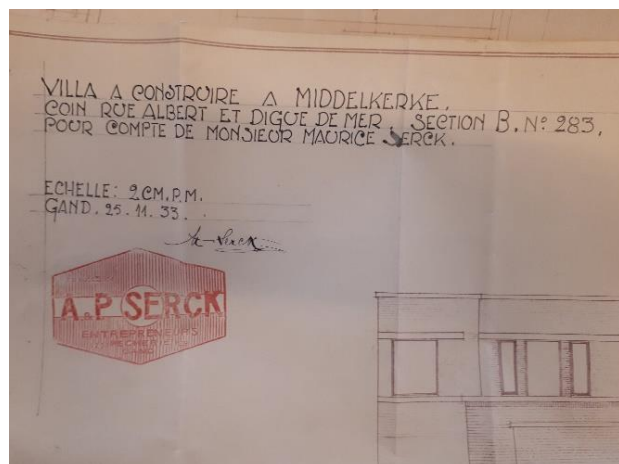
De perceelbreedte is 5.50 meter, op de plannen staat een afmeting van 5,16 voor de binnenruimte. De gevel kreeg een bepleistering, op de plannen staat "Granilis". De oorspronkelijke toestand was uitgesproken wit of zeer licht grijs,

wat zichtbaar is op postkaarten van vóór 1940. Oorspronkelijk waren de ramen donker geschilderd, en niet wit. Terwijl de gevel als "modern" overkomt met twee horizontale ramen is het grondplan een eerder traditioneel concept dat men vaak aantreft in de typologie van de 19de eeuwse stadswoning en die tot in de jaren '30 werd aangewend. Juist achter de voordeur is er direct links een trap naar een "sous-sol". In deze half kelderverdieping, op min 1,08 meter onder het vloerpad van het voetpad, staat op de plannen "salle-à-déjeuner" en "cuisine". Via een kleine trap is de keuken verbonden met een "office" op het niveau +1.80 meter (Rez-de-Chaussée), een tussenzone met de eetplaats. De plaats van de keuken onder de eetplaats was zeer gebruikelijk. Het toilet is achteraan gesitueerd tegenaan de achtergevel zoals in alle 19de eeuwse rijwoningen. Hier niet omwille van het ontbreken van een rioleringsnet met als oplossing een beerput achteraan. Het bekomen van een zo breed mogelijk uitzicht op zee bepaalde de keuze.

Vooraan staat 'Hall' waar men binnenkomt vanaf de zeedijk. Tegenaan het raam een vloerverhoging van één trede om te zitten en te genieten van zicht op zee, zonder inkijk van de wandelaars op de zeedijk. Op de eerste en tweede verdieping is er vooraan een ruime slaapkamer met badkamer, achteraan telkens twee kleine slaapkamers met een lavabo. Gezien de grote bouwdiepte van 13.50 meter werd boven de draaitrap een ruime lichtkoepel aangebracht.

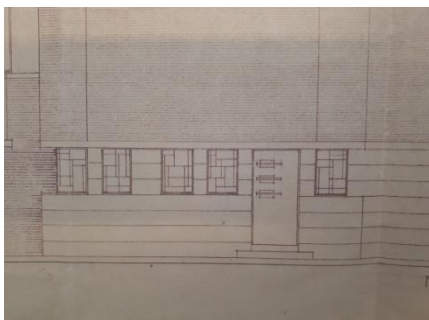
Alhoewel het planconcept niet vernieuwend is, is er een breuk met de rijwoning aan zee. Bij deze villa en bij de volgend project "Le Colombier" is er geen overdekt terras binnen het bouwvolume. Dit gaf een bescherming tegen zon en vooral tegen wind. Dit type kwam zelfs voor in de zijstraten van alle badplaatsen. In Middelkerke zijn er nog een paar bewaard gebleven, zoals "Villa Séréna" (1889) en de vakantiewoningen "Le Pignon" en "La Bagatelle" in de Jean Van Hinsberghstraat.¹³

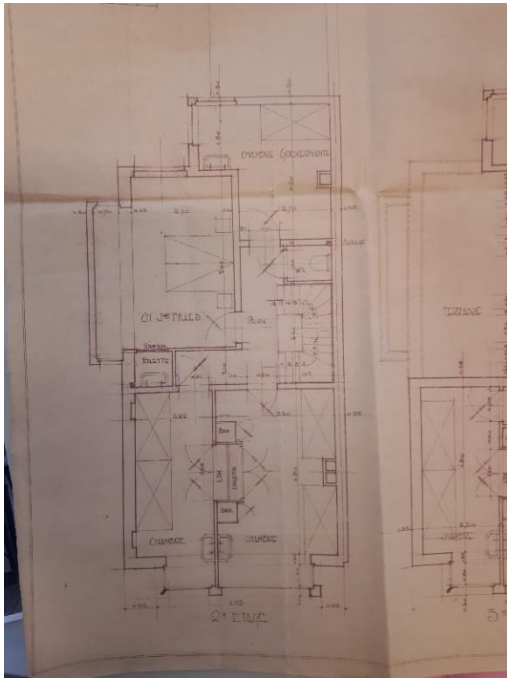
Villa Le Colombier

Bouwaanvraag Villa Le Colombier met stempel van het aannemersbedrijf A.P. Serck uit Gent. Gemeentearchief Middelkerke

In Bâtir nr. 43 (juni 1936) vermeldde Pierre Gilles "Sur la Digue, la villa Le Colombier, du technicien Serk, est expressive et bien équilibrée".¹⁴ Lange tijd was ik op zoek wie de ontwerper Serk kon zijn, de villa op de hoek van de Zeedijk en de Albertlaan.. De opdrachtgever was Maurice Serck, een grote aannemer in Gent tijdens het Interbellum en ook na 1945.¹⁵ De plannen werden opgemaakt in november 1933 en kregen in het Schepencollege van 26 januari 1934 een goedkeuring. Op de plannen een rode stempel van het bouwbedrijf maar geen naam van een architect.

***Villa Le Colombier eind jaren '70/ foto Marc Dubois Plannen bouwaanvraag
(plan tweede verdieping en detail van raamcompositie aan inkomdeur.
Gemeentearchief Middelkerke.***

In de jaren '30 was beroep doen op een architect niet verplicht en grote aannemers hadden tekenaars in dienst. Het antwoord kwam van architect Francis Serck (1929-2020) die mij een foto bezorgde van de villa en vertelde dat ing. architect August Desmet (1887-1964) uit Gent de ontwerper was van dit hoekhuis.¹⁶

Het ruim hoekpand met vier bouwlagen bezat een plastische volumetrie. Op de begane grond een ruime inkom waarbij naast de inkomdeur vijf kleine ramen met glasramen met een "Mondriaan achtige" compositie. Aan de kant zeedijk een ruime eetkamer (5,85 x 4,75 m) met aanpalend de keuken. Op de eerste verdieping een ruim salon (5,90 x 4,80 m) met hoekraam. In het midden een grote slaapkamer voor de opdrachtgevers met aansluitend badkamer. Om de inblik in de slaapkamers kant Albertlaan te vermijden springt het bouwvolume vooruit ten opzichte van de begane grond wat Desmet toeliet twee ramen zijdelings aan te brengen die zicht gaven op de zee en achteraan op de polders en de Sint Theresia kapel. Op deze verdieping is er ook een kamer voor de "bonne".

Op de verdiepingen twee en drie verschillende slaapkamers waar in totaal 10 personen konden overnachten, waarvan een kamer voor een gouvernante. Zoals bij "Villa Blazova" is er bovenaan de trapruimte een lichtkoepel aangebracht. Tijdens de oorlog werd alle vensters dicht getimmerd. Eind van de jaren '70 werd villa "Le Colombier" gesloopt en vervangen door een appartementsgebouw.

Villa Clarté

Villa Clarté illustratie uit La Technique des Travaux, novembre 1937, Liège

Voor zijn zomervilla koos de Brusselse familie Brasseur voor een plaatselijke architect Désiré François (1900-1985). Na een verblijf in Belgisch Congo in de jaren '20 vestigde hij zich in Middelkerke.¹⁷ Zijn belangrijke realisatie is "Villa Clarté" op de zeedijk tussen Middelkerke en Westende. In deze zone stapte men af van de rijbebouwing en werd het mogelijk om een vrijstaande woning te bouwen, bij deze villa een gevelbreedte van 11,30 meter. Op de begane grond een grote ruimte aangegeven als "la salle" met voor- en achteraan een ruim terras. Een kleine keuken en een draaitrap naar de verdieping. Deze villa verscheen ook in het tijdschrift "Les Techniques des Travaux".¹⁸ Twee foto's verschenen in Bâtir nr. 56, 1937. Deze villa werd gesloopt eind de jaren '70 of begin de jaren '80.

Foto's Marc Dubois

Wat bleef er overeind in Westende?

Het reeds vermelde Belle-View hotel blijft het topwerk. Een woning uit 1922 nabij de tramhalte is villa "Les Zéphyr", een ontwerp van de Gentse architect Oscar Van de Voorde in opdracht van dokter Henri Muyshondt. Gezien de ligging nabij de tramhalte werd deze bescheiden villa aangewend als bureau van toerisme. In 2000 kreeg de villa een bescherming als monument. De ontdekking was dat de opdrachtgever vast meubilair van Henry van de Velde uit zijn art nouveaux periode rond 1900 integreerde in de villa.¹⁹ Het gebouw werd heringericht als onderdeel van het project Kusthistories.

Villa "Les Zéphyr", een ontwerp van de Gentse architect Oscar Van de Voorde 1922 / foto Marc Dubois

In 1996 kreeg de Dorpskern Westende-Bad het statuut van beschermd dorpsgezicht met daarin een aantal villa's en in het midden de neo-romaanse Sint-Theresiakapel uit 1930 van de Brusselse architect Victors Rubbens en met een uitbreiding in de jaren '50 door architect H. Dinnewet uit Oostende.

De woning op de hoek heeft de naam 'Rosi' van architect Pierre Vandervoort

In Bâtir nr. 56 (1937) staan drie projecten van architect Pierre Vandervoort (1891-1946). Hij was werkzaam aan de kust en vooral in Westende. Hij is niet zo gekend maar bouwde het gemeentehuis van Oostduinkerke (in de jaren '50 door Arthur Degeyter aangepast). Vandervoort was bevriend met verschillende kunstenaars die aan zee woonden, zoals Léon Spiliaert en Constant Permeke.²⁰ Voor deze laatste ontwierp hij in 1928 de woning met atelier in Jabbeke. Vandervoort was lid van SBUAM, zoals ook Eysselinck en een paar andere Gentse architecten.

Een gebouw op de zeedijk werd gesloopt maar de twee andere gebouwen staan er nog. Een klein appartementsgebouw met vier bouwlagen in de Meeuwenlaan bezit een strakke horizontale geleding tussen de bakstenen geveldelen (Portiekenlaan). Het interessantste werk is een geheel van drie aanpalende woningen (Oorlogsinvalidenlaan 4-6, Portiekenlaan 14). De woning op de hoek heeft de naam 'Rosi' en het ensemble kreeg in 2002 een bescherming. Aan de overzijde een modernistisch, zakelijk appartementsgebouw van architect architect F. Roussel die tijdens het Interbellum actief was in Westende. Veel van zijn werk werd gesloopt.

Wat bleef er overeind in Middelkerke?

Gebouwen van vóór 1914 kan men op één hand tellen. Een van de grootste constructies op de zeedijk was "Villa Cogels" opgetrokken door de Antwerpse baron Cogels rond 1900. De naam van de architect staat onderaan in de gevel: CDR Trooff. Het is een elegante gevel met veel blauwe hardsteen gecombineerd met keramiektegels met een art nouveau design. Enkel de voorgevel van deze villa werd beschermd en behouden, de rest werd gesloopt en vervangen door een appartementsgebouw. Het naastliggend hotel Continental uit de jaren '20 op de Zeedijk bleef overeind, evenals het gedeelte kant Joseph Casselaan.

Op de hoek van deze laan het voormalig postkantoor dat nu fungeert als expositieruimte en toerisme info centrum "De Oude Post". Dit gebouw met een brede straatgevel uit 1926 van architect M. de la Croix kreeg in 2001 een bescherming als monument.

De bouwheer van "Villa Doris" op de zeedijk was de invloedrijke familie Bara. De architect was Albert Dumont, architect van het eerste kursaal van Middelkerke en vooral actief in De Panne. Eind jaren '70 pleitte ik als lid van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen om deze bescheiden rijwoning op de zeedijk te beschermen als uniek voorbeeld van de typologie van vakantiewoning met zicht op zee en met open terras gelijk aan de breedte van het bouwperceel. In 1980 werd het pand op de monumentenlijst geplaatst en het slopen vermeden.²¹

Gemeentehuis

Het actueel gemeentehuis werd opgetrokken in 1924-25 in een eclectische stijl. Het gebouw is ontworpen door de Oostendse architect Gustaaf Van Damme. De grote raadzaal op de verdieping heeft neo-Vlaamse Renaissance vormtaal. Na de fusie werd het gebouw uitgebreid achteraan en zijdelings. Daardoor bleef het gebouw uit de jaren'20 vrij intact. In 2002 werd het gemeentehuis op de monumentenlijst geplaatst.

Gemeentehuis & Sint-Willibrorduskerk / foto's Marc Dubois

Sint-Willibrorduskerk

De Sint-Willibrorduskerk bestaat in feite uit drie delen. Een oude massieve toren en een 19de eeuwse neogotische kerk ontworpen door de zeer jong gestorven architect Henri Van Overstraeten (1818-1849), een kerk met een oost-west oriëntatie. Zoals in vele Belgische badsteden nam tijdens het Interbellum het toerisme een hoge vlucht en was de bouw van kerken of zomerkapellen

noodzakelijk om de gelovigen de kans te bieden om een zondagsviering bij te wonen. De uitbreiding uit 1932-1935 werd ontworpen door Gustave Van Damme. De inhuldiging vond plaats op 30 september 1935. Bij de uitbreiding kreeg de kerk drie nieuwe toegangen aan de noordzijde, en dit verstoortte compleet de oorspronkelijke structuur. Het geheel kreeg een noord-zuid richting en architect Van Damme koos voor een neo-byzantijnse vormtaal. Het werd een onevenwichtige uitbreiding. Het interieur met sgraffito-muurschilderingen van de Gentse kunstenaar Oscar Hoge werd recent gerestaureerd door het bureau Felix uit Oostende.

Aangezien Middelkerke uitbreidde in westelijke richting werd de Sint Theresiakapel gebouwd langs de Koninginnelaan, een zomerkerk uit 1931-1932 naar een ontwerp van de Oostende architect Albert Fobert. Hij koos voor spitsboogramen met een drieledige, verticale opdeling wat ook het geval is bij het klassiek raamtype van het Thermenvenster. Deze bescheiden kapel kreeg een zorgvuldige restauratie door het bureau Felix Architecten.

Mobiliteit aan de kust: tram en auto

Voor de ontwikkeling van het toerisme aan zee is de kusttram cruciaal van belang geweest. Eerst een stoomtram en rond 1900 een elektrische aandrijving, eerst op de lijn Oostende-Middelkerke. De kusttram is tot op vandaag de verbinding tussen de verschillende badplaatsen. Het tractiestation voor de tram in Middelkerke werd in 1920 ontworpen door de Brusselse architect Georges Vivenoy. Hiervoor werd een wedstrijd georganiseerd door de toenmalige Buurtspoorwegen. Het gebouw bestaat uit twee delen, een rechthoekig volume voor de technische installatie en vooraan langs de kustweg een conciërge woning met een westgevel bestaande uit drie bogen. De mooie verhoudingen en de verzorgde detailvoering vallen hier op evenals de brede dakrand. Het geheel werd als monument beschermd op 17 oktober 1995.

Het tractiestation voor de tram werd in 1920 ontworpen door de Brusselse architect Georges Vivenoy / foto Marc Dubois in de jaren '80

Tijdens het Interbellum neemt het toerisme toe evenals het autobezit. In badplaatsen werden garages gebouwd waar auto's tijdelijk onderdak kregen gecombineerd met service en pompstation. Gelegen langs de kustbaan Oostende-Nieuwpoort en de tramlijn naar De Panne was Garage Omnia in Middelkerke uit 1924 een begrip. Ontworpen door Eugene Deleye uit Middelkerke is de brede, oorspronkelijke gevel opgetrokken in gele baksteen van de kust. Nadien kreeg de gevel in de Leopoldlaan een keramische betegeling, de gesloten zijgevel bleef in gele veldoven baksteen. Omwille van zijn industrieel-archeologische en monumentale waarde werd Garage Omnia als monument beschermd in 2002.

Garage Omnia in Middelkerke uit 1924 ontworpen door Eugene Deleye uit Middelkerke, rijwoning ontworpen door Gentse architect Geo Henderick, Hotel – Pension ATLANTA / foto's Marc Dubois

Niet veel woningen uit het Interbellum bleven overeind. Van de Gentse architect Geo Henderick werd een rijwoning bewaard (Koniginnelaan 13). Deze woning uit de jaren '20 kreeg een bescherming in 2009. Een voorbeeld van hotelbouw uit de jaren '30 is Hotel –Pension ATLANTA op de hoek Koniginnelaan / Parijsstraat. Ontworpen in 1937 door architect August Vereecke uit Middelkerke. Dit hotel met een verzorgde gevelopbouw kan men omschrijven als "zacht modernisme". De ronde hoekoplossing, de kleine cirkelvormige ramen met een maritieme verwijzing en het accentueren van de horizontale lijnen in de langste gevelvlak zijn vaak voorkomende compositorische elementen. Dit hotel werd recent verkocht en krijgt een opdeling met appartementen en wordt de beschermde gevel behouden.

Gebouw Radio Oostende

Via Middelkerke stond België in contact met de wereld. Samen met het zendstation in Ruislede (Wingene) en het ontvangststation in Oudenburg was dit de infrastructuur van de Radio Martieme Diensten, een onderdeel van de RTT. In 1938-1939 werden twee 65 meters hoge zendmasten opgetrokken evenals een bescheiden gebouwtje. De naam van de architect is onbekend, vermoedelijk iemand die binnen de RTT werkzaam was.²² Het elegant laag gebouwtje heeft een uitgesproken horizontale geleding en in de gebogen wand zijn cirkelvormige raamopeningen, een venstertype met een maritieme connotatie die erg in vogue was tijdens het Interbellum. Na 1945 werden volumes toegevoegd maar deze hebben nauwelijks architectonische waarde. De hoge, rode zendmasten zijn in 2019 verdwenen maar de gebouwde infrastructuur is nog aanwezig en ligt er verlaten bij wachtend op sloop of herbestemming. Dit gebouwtje heeft geen bescherming statuut.

TBG: MIDDELKERKE ZENDER

TBG: OOSTENDE.
PALENDEPOT UIT BREIDING 1955.

TBG: OOSTDUINKERKE KINDERTERHUIS KINDERLAAN 1930.

Fotoalbum RTT gebouwen / Archief Belgacom / RTT Rijksarchief Brussel

Foto bovenaan rechts RTT gebouw in Middelkerke , twee foto's onderaan RTT vakantiehuis in Oostduinkerke van architect Henri Lacoste uit 1950 (afgebroken).

Hopelijk wordt het tweede en kan men dit bescheiden project integreren in de toeristische infrastructuur of natuureducatie.

Het gebouwtje uit 1938 is een getuigenis van de geschiedenis van de communicatie en kan men niet zomaar slopen. Interessante gebouwen uit het Interbellum zijn uiterst zeldzaam geworden aan onze Belgische kust en ook in Middelkerke.

Marc Dubois, architect HON FRIBA

Geboren te Oostende in 1950. Groeide op in Middelkerke en bleef er wonen tot 2002.

Met dank aan Gemeentearchief Middelkerke, Marc Constandt, Norbert Poulain, Raymond Balau

Dienst Erfgoed Middelkerke (erfgoed@middelkerke.be)

Visit.middelkerke.be

Eindnoten

¹ STEVENS, J., HENVAUX, E., *Octave Van Rysselberghe 1855-1929*, in *A Plus*, nr.16, 1975.

CONSTANDT, M., *Westende, een geslaagd Brussels toeristisch initiatief (1896-1914)*, in *Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis*, jg. 118, 1981, nr. 1/2, p. 63-79.

CONSTANDT, M., *De aanwezigheid van Octave Van Rysselberghe in Westende van 1903 tot 1924*, in *Gratingate. Driemaandelijks tijdschrift van de heemkring van Middelkerken*, 10, 1990, p.45-57

DUBOIS, M., *De architecten Charles en Octave Van Rysselberghe tussen Gent en de Belgische kust*, in *De wooncultuur van de toerist tussen 1870 en 1940, Interbellum Cahier 22-23, Lifestyle en Erfgoed*, 2012, p. 22-33

VAN DER BREEDEN J., *Het Belle-View hotel en de Rotonde (1910-1985) te Westende, een monument*, in *M & L*, jg. 4, 1985, nr. 2, p. 6-11.

² DUBOIS, M., *Albert van Huffel 1877-1935*, Gent, 1983

In het archief van Huffel (Design Museum Gent) zijn er tekeningen bewaard waaruit duidelijk blijkt dat de inbreng van Van Huffel erg belangrijk is geweest.

³ Mail van Raymond Balau aan Marc Dubois, 25 februari 2021

Hobé kreeg de opdracht om het beschadigd gebouw te herstellen en voor de inrichting deed hij beroep op Etablissements Vanderborght uit Brussel. Dossier Rijksarchief Brussel, Fonds Verwoeste Gewesten.

⁴ Het gemeentearchief bewaart tekeningen opgemaakt door architect August Vereecke op 17 oktober 1945 met de aanduiding waar de Duitse bezetters bunkers hadden ingebracht. Op de plannen staan details van het interieur terwijl op de luchtfoto's genomen in augustus 1945 ongeveer niets meer te herkennen was. Het casino heeft amper 25 jaar bestaan en werd in de jaren '50 vervangen door het derde Casino in Normandische verschijning, een ontwerp van architect August Vereecke.

⁵ DUBOIS, M., *Le style normand dans l'architecture de la côte belge*, in *Septentrion*, nr.2, 1987, pp.20-23.

⁶ Mail van Raymond Balau aan Marc Dubois, 23 november 2020

⁷ GILLES, P., *Un reportage de tribune libre: dunes et plages à vol d'oiseau*, in *Bâtir*, nr 43, 1936, pp.707 -710.

De bouwfirma Serck bouwde o.a. het groot project sociale huisvesting "Scheldeoord" in Gent.

⁸ FLOUQUET, P., L., *Le plaisir de l'eau douce à la mer: Voici le 'Lac aux Dames' des architectes Govaerts et Van Vaerenberg – un nouveau bassin Martial Van Schelle*, in *Bâtir*, nr. 33, 1935, 309-312.

Het zwembad staat op de cover van *Bâtir* nr.33 (augustus 1935), de tennis van Westende op de cover van *Bâtir* nr. 56 (juli 1937).

⁹ BASYN, J., M., *Léon Govaerts & Alexis Van Vaerenbergh*, in A. Van Loo (ed.), *Repertorium van de architectuur in België van 1830 tot heden*, Antwerpen, Mercatorfonds, 2003, p. 322-323

¹⁰ Alexandre Sarrasin (1895-1976) was als ingenieur betrokken bij de bouw van Résidence Palace (1927-1928) in Brussel onder leiding van Michel Polak. Volgens Flouquet was Sarrasin ingenieur voor de projecten van Govaerts en Van Vaerenberg.

¹¹ In het zelfde nummer een uitvoerige bespreking van de nieuwe bad installatie in Oostende ontworpen door de architecten Christiaens, Colombie, Smis en Vallay. Het zwembad verscheen ook na 1945
FLOUQUET, P., L., *Places et Piscines*, in *La Maison*, nr.6, 1952

¹² De keuze van de naam Villa Blazowa of Błazowa is onduidelijk. Het is een stad in Polen, misschien was familie afkomstig uit deze stad.

¹³ De vakantiewoningen 'Le Pignon' en 'La Bagatelle' werden circa 1889 gebouwd door baron Mathieu de Crombrugge de Loringhe. Het zijn daardoor de oudst bewaard gebleven materiële getuigen van de toeristische ontwikkeling van Middelkerke. In 2002 werden beide villa's beschermd als monument.

¹⁴ GILLES, P., *Un reportage de tribune libre: dunes et plages à vol d'oiseau*, in *Bâtir*, nr 43, 1936, pp.707 -710.

¹⁵ De aannemer Maurice Serck had tijdens het Interbellum grote projecten, zoals het project Scheldeoord van architect Paul Detaeye (1929)

¹⁶ Na zijn opleiding aan de Koninklijke Academie in Gent behaalde Desmet in 1909 het diploma van ingenieur-architect aan de Gentse Universiteit bij professor Louis Cloquet (1849-1920). Zijn eerste belangrijk project was het Torenhuis in Sint-Martens-Latem (1916) voor de schilder Albert Servaes. Nadien volgden nog verschillende atelier-woningen voor kunstenaars in Gent en de regio: Gust De Smet, Albert Saverys, Emiel Poetou en Maurice Dupuis. In Oudenaarde ontwierp hij de woning met atelier voor Jules Boulez en een aantal andere woningen met een strakke volumetrie. In 1927 bouwde hij een woning in de Vaderlandstraat, op tweehonderd meter van de plaats waar Eysselinck zijn eigen woning zou bouwen. Desmet startte zijn onderwijsloopbaan in 1912 aan de Academie en in de jaren 1920 was hij tevens aan de Universiteit verbonden. In 1933 verliet hij de Academie en werd hij professor aan de Universiteit, wat hij bleef tot aan zijn emeritaat in 1957. In de tweede helft van de jaren 1930 was hij betrokken bij de grote bouwprojecten van de Gentse Universiteit, zoals de Faculteit Diergeneeskunde en de commissie voor de uitbouw van het Academisch Ziekenhuis.

¹⁷ DUBOIS, M., *Villa Clarté*, in *A Plus*, april 1976, nr. 27

DUBOIS, M., *Desiré François 1900-1985*, in *Stichting Architectuurmuseum*, nr. 4, Gent, 1985.

CONSTANDT, M., *Architect Désiré François : een rusteloze zoeker naar vernieuwing*, Heemkring Granihgrate, Middelkerke, 2005.

¹⁸ NOVGORODSKY, L., *La villa Clarté à Middelkerke*, in *La Technique des Travaux*, novembre 1937, Liège, pp.588-590.

¹⁹ CONSTANDT, M., METDEPENNINGEN, C. mmv DAENENS, L., *Les Zephyrs in Westende-Bad: een late cottage van Oscar Van de Voorde met meubilair van Henry van de Velde*, in *M&L*, 25/4, 2006, p. 27-53.

²⁰ Vandervoort ontwierp verschillende winkels in Oostende: Winkelpand Stork-Hertoge (schoenen) (Adolf Buylstraat, Oostende / verdwenen), Winkelpand boekhandel Mathieu Corman (Adolf Buylstraat, Oostende / verdwenen), Winkelpand Pelsen Deutsch (Kapellestraat, Oostende) (gebombardeerd 1940).

Vandervoort was assistent voor een film van Henri Storck in 1931. Info van Erwin Mahieu, Jabbeke

²¹ GOOSSENS, M., *Beschermingen op de Zeedijk: Villa Maritza en Villa Doris*, in *Monumenten en Landschappen*, 1982, nr. 6, p. 50-54.

²² DUBOIS, M., PESZTAT, Y., *Architecture du téléphone / Architectuur en telefonie*, CIVA / Éditions AAM, Brussel, 2018